

sus supra, *esse sub lege* idem esse significat quod esse sub dominio legis, seu dominari a lege; quia vero per legem intellexerat legem fomitis, dominari ab illa lege, secundum illum erit, vinci a lege fomitis, et a concupiscentia trahi ad opera carnis perficienda. Et ita exponit, *Qui Spiritu Dei ducuntur, non sunt sub lege*, id est: Qui duces habet Spiritum Sanctum non errat: lex enim errantibus dominatur, sicut alio loco dicit: *Iusto non est lex posita*. Quæ expositio non displiceret, si lex posset in illo sensu accipi: tamen quia hoc non stat cum antecedentibus verbis, nec cum sequentibus, nec cum proprietate verborum quæ magis quadrat illi contextui, ideo hanc expositionem omittimus.

15. *Objectio Hieronymi.*—*Prima expositio loci est, justos non esse sub lege terrente et minante.*—Supponendo ergo ibi esse sermonem de lege Dei, objicit ibi Hieronymus: Quoniam si illi qui Spiritu ducuntur, non sunt sub lege: ergo vel Moyses, Aaron, Josue, David, et similes non fuerunt Spiritu ducti, vel non fuerunt sub lege. Item Paulus Spiritu ducebatur, et multo magis Christus, et tamen uterque dicitur factus sub lege, Galat. 4, 1. Corinth. 19. Quæ objectio præcipue videtur mihi convincere contra hæreticos, *non esse sub lege*, non necessario significare idem, *quod non obligari lege*: nam Joannes Baptista, Simeon, et similes justis ducebantur Spiritu, et nihilominus obligabantur lege veteri. Deinde cogit illa objectio, ut fateamur illam particulam *sub lege* non eandem significationem habere semper in Paulo, etiam respectu ejusdem legis. Prima ergo expositio, et valde recepta quoad locum ad Galat. 5, est eum qui Spiritu ducitur non esse sub lege terrente atque minante, quia jam amore ducitur, et non timore. Ita Augustinus, dict. cap. de Natur. et gratia: unde idem Augustinus enarrat in Psal. 1, circa id: *Sed in lege Domini voluntas ejus*, notat esse aliud esse in lege, aliud sub lege, *Qui est in lege, secundum legem agit; qui est sub lege, secundum legem agit: ille ergo liber est, iste servus*. Et eandem expositionem indicant Chrysostomus et Theophyl., licet fortasse aliud intendentes, ut statim dicam. Eandem sequuntur div. Thomas, Anselmus, Beda, Cajetanus, Adam. et multi alii, estque valde probabilis, et sufficiens.

16. *Secunda expositio est, non esse sub lege illos qui legem non violant.*—Altera expositio esse potest, ut esse sub lege, idem sit in dicto loco quod non damnari lege et non esse reum ex vi illius, quia lex non damnat eos, qui il-

lam observant: qui autem ducuntur Spiritu, servant legem, etiam quoad illud præceptum: *Non concupisces*, et ideo non damnantur a lege. Hanc indicat Augustinus dicta epist. 19 ad Hieronymum, dicens: *Hos ergo damnabiliter dicit esse sub lege, quos reos facit lex, non implentes legem*, etc. Quæ verba refert etiam Beda ad Galat. 5, quamvis priorem expositionem magis probare videatur. Anselmus etiam utramque referens, hanc ponit ultimo loco, sicut et Adamus. Potestque suaderi ex verbis quæ paulo inferius post numeratos fructus Spiritus sancti Paulus subjungit: *Adversus hujusmodi non est lex*; quasi diceret, qui hæc operatur non est sub lege, quia non habet illam sibi contrariam, nec ab illa damnatur. Probabilis quidem est expositio, illi tamen non libenter assentior, quia sententia illa in illo sensu nihil referre videtur ad intentionem Pauli, nec ad causam quam in illo loco tractabat: quamvis enim lex vetus non damnaret eum qui ab Spiritu sancto ducitur, posset illum obligare, sicut de Moysse et de Prophetis argumentabatur Hieronymus. Item, quia simpliciter et proprius possunt illa verba explicari sine ullo incommodo, ut dicam. Item, illo modo, qui ducitur ab Spiritu sancto non est sub lege naturali, nec sub lege Evangelica, quod Paulus, credo, non dixisset.

17. *Tertia expositio probabilior est non esse sub lege idem esse ac non subdi legi scriptæ, et illa non indigere.*—Tertio igitur possunt illa verba simpliciter accipi, ut *non esse sub lege*, sit *non subdi legi scriptæ*, ut scripta est, ex necessitate, seu non indigere illa, qui sensus videtur facilis, et accommodatus textui, et intentioni Pauli. Ipse enim persuadere volebat nunc non esse fidelibus necessariam legem Moysis: neque ab eis esse servandam, ut constat ex fine totius Epistolæ, et ex discursu præcedentium capitum, et præsertim ex verbis illis cap. 4: *Dicite mihi, qui sub lege vultis esse, legem non legistis*, etc., ubi esse sub lege non significat sub pena, vel damnatione contineri, sed solum esse sub obligatione ejus, et sub observantia illius tanquam necessariæ ad salutem, ut videtur per se notum. Hunc ergo scopum prosequens Paulus incipit capite 4: *State, et nolite iterum jugo servitutis contineri*: et post multa, *Vos (inquit) in libertatem vocati estis fratres, tantum ne libertatem in occasionem detis carnis*. Quibus verbis docet ita esse Christianos liberos ab obligatione legis Moysi, ut tamen non sint liberi a lege divina naturali honeste vivendi, et secundum ratio-

nem, non secundum carnis concupiscentiam. Et hac occasione declarat summam hujus legis naturalis in lege charitatis positam esse, et concupiscentiam carnis adjutorio divini Spiritus esse vincendam, et deinde subjungit: *Quod si spiritu ducimini, non estis sub lege*; ac si diceret, quamvis necessarium sit Spiritu vincere concupiscentiam, non ideo estis sub lege, utique scripta in tabulis, quia lex scripta in corde vobis sufficit, et illa regimini: imo et obligamini non speciali legis obligatione, aut monitione, et ideo subjungit: *Manifesta autem sunt opera carnis*, etc., ac si diceret, jam non indigetis lege monstrante turpitudinem talium operum, et non adjuvante ad vincenda illa. Spiritus autem legis gratiæ clare monstrat illa, et juvat ad illa vitanda: nam (ut adjungit) *Fructus Spiritus est charitas*, etc., et alii, quos numerat, et ut ostenderet perfectionem illorum fructuum, concludit, *adversus hujusmodi non est lex*, ac si diceret, hæc talia sunt, ut lege non prohibeantur, nec prohiberi possint, quia non potest esse discordia inter Spiritum et legem, ut ibi exponit D. Thomas: vel si pronomen illud *hujusmodi* referatur ad personam, optimus sensus erit, adversus eos qui hos fructus faciunt, nihil habet scripta lex, nec potest illos damnare: non solum quia faciunt quæ illa præcipit, verum etiamsi alia quæ præcipit non faciant, vel etiamsi hæc ipsa non faciant ex inductione talis legis, sed ex Spiritu fidei, qua CHRISTO adhærent, et propter quem carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis.

18. Atque hunc sensum aperte indicat Chrysostomus ibi: nam post illa verba, *Quod si spiritu ducimini, non estis sub lege*: interrogat: *Quænam est hæc consequentia?* respondet: *Maxima quidem, et evidens. Etenim qui Spiritum ut oportet, habet, per hunc extinguit omnem concupiscentiam: porro qui liberatus est ab his, non eget legis auxilio*, etc. et infra: *Quamquam lex erat loco Spiritus, juxta suas vires, priusquam Spiritus adveniret, non tamen ob id oportet manere in pedagogo: tunc quidem merito sub lege eramus, ut metu castigaremus concupiscentias, nondum prodito Spiritu: nunc vero postea quam venit gratia, quæ non solum iubet ab illis abstinere, sed etiam ad altiora procehit, et ad altiorum vitæ rationem, quid opus est lege?* Et in sequentibus semper hunc sensum prosequitur, et verba illa *adversus hujusmodi non est lex*, ita exponit: *Quid enim præcipiat illi, qui omnia in se habeat, etiam perfectam philosophiæ magistram charitatem?* Et

idem fere habet Theodoretus, et clarius Theophylactus, Hieronymus etiam in brevioribus commentariis ita exponit: *Si vos spiritualibus per omnia actibus occupetis, non est vobis lex necessaria, quæ carnalibus data est*; et infra circa illa verba *adversus hujusmodi non est lex*, addit: *Non enim ista prohibuit, sed et qui novum implet, non est sub veteri Testamento*. Similiter locum explicat noster Salmeron in Epistola ad Galatas, disput. 31, nec contra hanc expositionem objectionem video alicujus momenti.

19. *Solvitur objectio Hieronymi supra posita.*—*Quomodo Christus Dominus erat sub lege, et B. Paulus.*—Nam ex his facile expeditur objectio ab Hieronymo facta: nam Sancti veteris Testamenti, qui ducebantur Spiritu gratiæ, non habebant illam perfectionem ex vi status illius temporis, seu legis, sed in fide Christi venturi, et ideo manebant sub lege quoad obligationem. Paulus autem loquitur de his qui ratione status et præsentis gratiæ Spiritu ducuntur: nam hi non sunt sub lege scripta, etiam quoad obligationem. Juxta aliam vero expositionem dicentur illi Sancti antiquæ legis non fuisse sub lege, tanquam coacti ab illa, nec tanquam rei facti per illam: satis autem dubito an illos voluerit comprehendere Paulus sub illa sententia. Christus autem Dominus longe alio modo dicitur factus fuisse sub lege: non enim quoad obligationem factus sub illa est, sed quoad observationem, ut ex materia subjecta est manifestum. Paulum vero ponderat Hieronymus non simpliciter de se dixisse, *Factus sum sub lege*, sed addidisse: *Iis, qui sub lege sunt, quasi sub lege essem, cum ipse non essem sub lege*, etc., ubi potius simpliciter negat fuisse se sub lege, utique quoad obligationem: dicit tamen se fuisse quasi sub illa, quia interdum ita observavit illam, ac si illa teneretur, ut Judæos lucrifaceret. Videtur autem ibi Hieronymus in hoc æquiparare Paulo antiquos Prophetas, quod illi etiam non essent simpliciter sub lege, sed quasi sub lege: sed loquendo consequenter, prior responsio solidior est.

20. Denique ex dictis satis constat, quocumque modo a Patribus tradito intelligantur illa verba, per illa non excludi, quominus justis novi Testamenti, quantumvis Spiritu divino moveantur, sub lege aliqua sint quoad obligationem ejus, et hoc supponere Sanctos omnes, qui dicta verba interpretantur: imo ex eodem loco Pauli evidenter colligitur: nam numeratis operibus carnis concludit: *Quæ*

prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. Certe si lege aliqua non tenerentur ad cavenda talia opera, propter illa non amitterent regnum Cælorum; et alia ejusdem loci verba statim ponderabimus.

21. *Tertia objectio hæreticorum ex loco ad Rom. 6. — Esse sub lege hoc loco idem est ac esse sub imperfectione legis scriptæ obligantis subditos, non vero adjuvantis.*—Tertium testimonium hæreticorum est illud ad Rom. 6: *Non estis sub lege, sed sub gratia*; quæ verba secundum se spectata easdem possent habere interpretationes, sed juxta planum contextum alius est sensus illorum facillimus: nam sine dubio loquitur Paulus de lege scripta: et esse sub lege non solum ibi significat esse sub obligatione legis, quamvis hoc etiam includat, seu supponat: sed specialiter exprimit esse sub imperfectione legis præcipientis, et non juvantis. Docuerat enim Paulus, baptizatos omnes mortuos esse a peccatis in Christo; unde illos admonuit: *Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediat concupiscentiis ejus*; et infra: *Peccatum enim vobis non dominabitur*; et ne hoc illis difficile videretur, pro ratione adjungit: *Non enim estis sub lege, sed sub gratia*; ac si diceret, non enim estis in statu in quo lex præcipiebat non concupiscere, et non juvabat, sed estis sub gratia, quæ interius ad id servandum movet, et exterius juvat.

22. Sic Chrysostomus ibi homil. 11, et Theodoretus ac Theophyl. aiunt: *Corpus nostrum ante Christi adventum facile a peccato capugnari potuit, neque enim spiritus aderat qui succurrere, neque Baptisma, quod mortificare posset, etc., lex erat jubens tantum, nihil tamen auxilii afferebat: gratia vero et priora peccata remittit, et ad futura nos munit.* Est etiam expressa sententia Augustini lib. de Contin., c. 3, dicentis: *Non sumus sub lege bonum quidem jubente, non tamen dante; sed sumus sub gratia, quæ id, quod lex jubet (utique quoad moralia) faciens nos amare, potest liberis imperare: et libr. de Grat. et liber. Arbitr., cap. 12: Non enim estis sub lege, sed sub gratia, non quia lex mala sit, sed quia sub illa sunt, quos reos facit jubendo, non adjuvando; gratia quippe adjuvat, ut legis quisque sit factor, sine qua gratia, sub lege positus, tantum erat legis auditor.* Eadem expositionem sequuntur Anselmus, Beda, Adam, Cajetanus et bene Tolertanus Pereira. Item noster Salmeron in Epistola ad Rom., cap. 6, disput. 4; nec occurrit

difficultas ulla. Mirumque est quod hæretici abuti audeant hoc loco, cum Paulus statim quasi respondens eorum impudentiæ, subjungat: *Quid ergo peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit.* Et similem sententiam habet in principio capituli, et in fine concludit: *Stipendium peccati mors; gratia autem Dei vita æterna*; constituendo ergo fideles sub gratia, et non sub lege scripta, ejusque imperfectione, non dicit esse immunes ab omni lege, aut peccata eis non imputari, si ea committant; sed eos excitat ad peccata vitanda, quia gratia Dei potentior est illis.

23. *Quarta objectio hæreticorum ex variis locis novi Testamenti.*—Quarto objiciunt hæretici illa testimonia, in quibus libertas legis gratiæ commendatur, ut Galat. 2, 4 et 5, 2 Corinth. 3, Jacobi 1 et 2, quæ testimonia volunt intelligi de libertate ab omni legis obligatione. Hæc vero falsa explicatio specialiter destruit veritatem legis gratiæ, quam infra libro 10 specialiter defendemus, et hunc errorem expugnabimus; et ideo nunc breviter respondemus, imprimis ex illis locis colligi non posse, in eis esse sermonem de libertate ab omni lege, quia hoc in eis non dicitur, sed generatim est sermo de libertate, et aliunde sensus est tam absurdus, et tam contrarius omni rationi et pietati, et aliis Scripturarum testimoniis, quæ docent obligari fideles ad vitanda peccata et ad honeste operandum, ut statim per se sit incredibile tale commentum. Deinde addimus, quod libertas multiplex esse potest, et a servitute peccati, et a servitute timoris, et a reatu poenæ et cujuscumque mali, et a legis obligatione, et vel in particulari unius legis, vel generaliter omnium: ex quibus omnibus hæretici hunc postremum sensum eligunt. Dico autem ex eisdem locis aperte constare, non in hoc sensu sumi libertatem Christianam, sed in aliquo ex aliis.

24. *Expenditur locus Pauli ad Galat. 2, in quo Apostolus loquitur de libertate a lege veteri a qua liberi Christiani.*—Nam ad Galat. 2 verba sunt: *Subintroierunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Jesu, ut nos in servitutem redigerent*: constat autem evidenter ex his quæ in eodem capite sequuntur, servitutem illam, ad quam fratres illi subintroducti volebant Christianos redigere, fuisse observationem legis Moysi, quia cogebant Christianos judaizare; ergo libertas illa quam habemus in Christo Jesu, prout de illa est sermo in illo loco, solum est libertas a jugo et obligatione legis Moysi, ut bene explicat

Salmeron ibidem. In cap. autem 4 ejusdem Epistolæ verba sunt: *Itaque fratres non sumus filii ancillæ, sed liberæ, qua libertate Christus nos liberavit*; quæ verba sunt conclusio totius discursus, præcipue ab illis verbis: *Dicite mihi, qui sub lege vultis esse, etc.*, quam ostendit fuisse legem servitutis, et ideo populum, cui data est, significatum esse per filium ancillæ; ergo aperte loquitur de libertate populi Christiani, quam habet a jugo, et servitute illius legis. In cap. autem 5 verba sunt: *Vos in libertatem vocati estis fratres.* Statim vero declarat qualis sit hæc libertas adjiciens: *Tantum ne libertatem in occasionem detis carnis.* Non est ergo profana libertas, quæ omne jugum legis auferat, et licentiam præbeat quidlibet operandi; sed est libertas spiritualis, qua fit ut Spiritu ducamur, et non simus sub lege, ut statim dicitur, et jam explicuimus.

25. *Explicatur locus Pauli 2 Corinth. 3, de libertate a velamine obæcationis, vel a servitute legis.*—At vero 2 Corinth. 3 verba sunt: *Ubi Spiritus Domini, ibi libertas*; quæ secundum se sumpta possunt optime exponi de libertate a servitute peccati, et de libertate ab spiritu timoris servilis, et de libertate a lege veteri: nam Spiritus sancti gratia et motio ab omnibus his oneribus, seu dominis nos liberat. Prout vero in illo loco dicta sunt a Paulo, intelligenda videntur de libertate a velamine obæcationis, et duritie cordis, et possunt extendi, simulque intelligi de libertate a servitute legis veteris. Dixerat enim: *Usque in hodiernum diem cum legitur Moyses, velamen positum esse super cor Judæorum*, ut scilicet, non videant testamentum illud jam esse evacuatum; et addit velamen illud esse auferendum ab illo populo: *Cum conversus fuerit ad Dominum*, et subdit: *Dominus autem Spiritus est, et ubi Spiritus Domini, ibi libertas*, utique ab illo velamine: nam Spiritus Domini est qui liberat a jugo legis, sicut alibi dixit: *Si Spiritu ducimini, non estis sub lege*: et ideo idem Spiritus Domini, qui talem dat libertatem, dat etiam lumen ad cognoscendam illam, ac subinde aufert velamen quod veritatem illam occultabat, et ideo concludit: *Nos autem revelata facie gloriam Dei speculantes, etc.* Quod totum unico verbo eleganter complexus est Chrysostomus, homil. 7, dicens: *Libertatem autem dixit, habita ratione pristinae servitutis*; et ita intelligunt omnes catholici scriptores: neque est cur libertas spiritus intelligatur esse ab omni legis obligatione: quia nec Paulus hoc dicit, nec pertinet ad perfectionem, vel

dominatum Spiritus: nam in Angelis, et Adamo, et in omnibus justis fuit Spiritus, et in illis non fuit talis libertas, unde potius repugnat perfectioni et sanctitati, ac dominationi divini Spiritus.

26. *Expenditur locus epistolæ Jacobi de lege libertatis, id est, charitatis.*—Loca autem Jacobi 1 et 2, contra ipsos hæreticos vincunt: nam in cap. 1, illam quam vocat legem perfectæ libertatis, supponit esse veram legem obligantem ad opus, et ideo concludit illum fore beatum, qui in ea permanserit, et fuerit *factor operis*, id est, qui illam servaverit. In cap. autem 2 significat, per legem illam libertatis esse homines judicandos: *Sic loquimini*, dicens, *et sic facite, sicut per legem libertatis incipientes judicari*: videtur autem loqui de lege charitatis quam paulo antea regalem vocaverat: supponit ergo aperte Christianos esse subjectos legi. Cur autem illa vocet legem perfectam, regalem, et libertatis, in libro ultimo, de lege gratiæ disputando, dicitur.

CAPUT XX.

AN IN LEGE FIERI POSSIT MUTATIO, ET QUOTUPLEX ILLA SIT.

1. *Prima assertio.*—*Lex indefinite lata non mutatur ob solam temporis durationem.*—Explicata natura legis, et omnibus causis, et effectibus ejus, solum superest dicendum de mutatione legis. Verumtamen, quia hæc proprietas non est communis omni legi, ideo melius tractabitur de singulis in particulari, in eis declarando, an modum aliquem mutationis admittant. Hic ergo solum præmittemus quasdam generales regulas, et explicationes terminorum, ut facilius sit postea doctrina in singulis legibus. Primo igitur supponimus ex dictis, legem indefinite latam de se non mutari, neque ejus obligationem cessare propter solam temporis diurnitatem, si alia causa mutationis non interveniat. Probatur, quia lex de se perpetua est: ergo propter solam temporis durationem non mutabitur, nisi aliunde tollatur. Dices: aliquando lex involvit, seu præscribit certum terminum suæ obligationis. Respondetur primo, ideo locutos nos fuisse in assertione de lege indefinite lata. Secundo addimus, illud solum habere locum in aliqua lege positiva, et rarum esse, et quasi præter naturam perfectæ legis, ut supra dictum est, et ideo simpliciter affirmari posse, moraliter loquendo, non cessare propter so-